

УДК 338.26.015: 64.012.458

*П.Т. САБЛУК, доктор економічних наук, професор,
академік НААН
М.М. КРОПИВКО, доктор економічних наук*

Особливості стратегічного планування розвитку сільської територіальної громади

Мета статті - наукове обґрунтування індексу розвитку сільської територіальної громади як основи стратегічного планування на місцевому рівні управління.

Методика дослідження. Методологічною і теоретичною основою статті є сучасні праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також результати власних досліджень. У процесі дослідження використано методи і прийоми: монографічний, абстрактно-логічний, статистико-економічний, індексний, системно-структурного аналізу і синтезу.

Результати дослідження. Дослідження багатьох учених-економістів щодо оцінювання розвитку соціальної інфраструктури та рівня життя населення концентруються на «традиційних» шляхах вирішення проблеми збереження сільських територій і сільських населених пунктів, а сучасні методики оцінювання можливо використовувати лише для аналізу макроекономічного середовища. Виявлено, що такі методики не враховують специфічних особливостей функціонування сільських домогосподарств, їхньої ролі у забезпеченні економічного кругообігу, а також впливу на зовнішнє середовище.

Елементи наукової новизни. Запропоновано методологічні підходи щодо оцінювання сучасного стану розвитку сільської територіальної громади завдяки застосуванню узагальнюючого показника, який характеризує внутрішнє й зовнішнє середовище функціонування сільських домогосподарств.

Практична значущість. Розроблено сучасний інструментарій, застосування якого дає можливість на місцевому рівні управління розробляти та обґрунтовувати стратегічні плани та програми розвитку сільських територіальних громад. Табл.: 2. Рис.: 2. Бібліогр.: 24.

Ключові слова: сільські територіальні громади, домогосподарства населення, індекс розвитку, стратегія, довгостроковий план дій.

Саблук Петро Трохимович - доктор економічних наук, професор, академік НААН, академік-секретар Відділення аграрної економіки і продовольства, Національна академія аграрних наук України (м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 9)

E-mail: pd@iae.kiev.ua

Кропивко Максим Михайлович - доктор економічних наук, заступник академіка-секретаря Відділення аграрної економіки і продовольства, Національна академія аграрних наук України (м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 9)

E-mail: krop2002@ukr.net

Постановка проблеми. Процеси децентралізації влади й управління, що відбуваються у нашій країні, зумовлюють передавання управлінських функцій та владних повноважень до нижчої ланки управління - місцевих органів самоврядування сільської територіальної громади. Відповідно до такої трансформації перед сільською чи селищною радою постає необхідність вирішення завдань, які включають не лише шляхи й механізми наповнення та ефективного використання їхніх бюджетів, а й багато інших викликів, пов'язаних із забезпеченням соціально-економічного розвитку сільських до-

могосподарств. Натомість успішне подолання таких завдань пов'язано, насамперед, із їхньою ідентифікацією та розробленням шляхів і механізмів усунення виявлених негативних явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми відродження сільських територій упродовж тривалого часу привертають увагу багатьох провідних учених-економістів, зокрема таких як О.Г. Булавка [16], В.Д. Залізко [6], В.К. Збарський [2], В.Я. Месель-Веселяк [8], М.К. Орлатий [10], О.І. Павлов [11], І.В. Прокопа [15], В.П. Рябоконт [14], І.В. Свиноус [17], В.В. Юрчишин [18] та інших.

При цьому розробленню інструментарію щодо оцінювання розвитку соціальної ін-

© П.Т. Саблук, М.М. Кропивко, 2018

фраструктури та рівня життя населення присвячено праці О.М. Бородіної [15], Б.М. Данилишина [1], І.О. Курило, Е.М. Лібанової, О.В. Макарова [7, 9], А.В. Лісового [6], А.П. Сави [12] й інших науковців.

Водночас багато цих учених концентрують свою увагу на «традиційних» шляхах вирішення проблеми збереження сільських територій і сільських населених пунктів, досліджуючи, насамперед, напрями й механізми розвитку сільської інфраструктури та покращання якості життя сільського населення. Однак специфічні особливості функціонування сільських домогосподарств, їхня роль у забезпеченні економічного кругообігу, а також вплив на зовнішнє середовище існування зумовлюють потребу в розробленні та впровадженні відповідного інструментарію щодо оцінювання сучасного стану і визначення подальших напрямів розвитку цих домогосподарств як основи становлення сільських територіальних громад.

Мета статті - наукове обґрунтування індексу розвитку сільської територіальної громади як основи стратегічного планування на місцевому рівні управління.

Виклад основних результатів дослідження. Результати світових досліджень у галузі забезпечення соціально орієнтованої економіки ринкового типу свідчать про необхідність врахування в оцінюванні розвитку людини різних складових, що належать як до фізіологічних, так і до інших потреб.

Зрозуміло, що аналіз цих складових лише за кількісними показниками є занадто ускладненим, а його результати досить важко згрупувати й осмислити для розроблення необхідних управлінських рішень. Отже, з метою уніфікації отриманої інформації й здійснення узагальнення, провідні вітчизняні та іноземні організаційні інституції й вчені-економісти використовують такий інструмент, як метод агрегатного індексування. Сутність даного методу полягає у визначенні узагальнюючого показника (індексу), який дає можливість виявити взаємобумовлюючий вплив показників соціального й економічного розвитку об'єкта дослідження.

Натомість більшість провідних іноземних інституцій, розробляючи методологію оцінювання, насамперед сконцентрували свою увагу на макроекономічному середовищі й лише частково або опосередковано досліджують соціальні аспекти, зокрема: індекс

глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, індекс світової конкурентоспроможності Інституту розвитку менеджменту, індекс економічної свободи Американського фонду The Heritage Foundation спільно з виданням The Wall Street Journal тощо [19, 22].

Щодо дослідження соціокультурних аспектів розвитку та соціальних стандартів життя населення, то з цією метою нині науковці, насамперед, використовують методологію визначення індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП), затверджену програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй [3, 108-110].

Окрім того, в Україні застосовується національна методика вимірювання регіонального людського розвитку, розроблена вченими Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. Згідно з цією методикою індекс регіонального людського розвитку (ІРЛР) включає такі показники з відповідною кількістю індикаторів: відтворення населення (5), соціальне становище (6), комфортне життя (6), добробут (5), гідна праця (6) та освіта (5) [7, 9].

Проте й зазначені методики розраховано на оцінювання соціокультурних та економічних аспектів розвитку всіх територій на макрорівні й не враховують особливості сільських територіальних громад та їх складових - домогосподарств сільського населення. Практично єдиною теоретико-методичною розробкою, що присвячена оцінюванню розвитку сільських територій способом застосування методу агрегатного індексування, є пропозиції колективу авторів Тернопільської державної дослідної станції ІКСГП НААН щодо визначення рівня управління розвитку сільських територій [12]. Однак і цей інструментарій може бути використаний лише на мезо- та макрорівні, адже лише частково беруть до уваги показники, які необхідні для аналізу розвитку сільських домогосподарств.

Так, відповідно до класифікації потреб людини, аналіз стану розвитку сільських домогосподарств необхідно проводити відповідно до забезпеченості фізіологічних, економічних, трудових, соціально-психологічних і духовних потреб членів цих господарств [5, 13]. При цьому, розробляючи інструментарій для оцінювання сучасного стану і напрямів розвитку сільських домогосподарств, слід враховувати специфічні

особливості їх функціонування, які, з одного боку, полягають у необхідності виробництва сільськогосподарської продукції на присадибних ділянках чи в особистому селянському господарстві, а з іншого - в забезпеченні трудових, соціально-психологічних, духовних та інших інтересів членів цих домогосподарств.

Більше того, методологічна база зазначеного інструментарію має забезпечувати виконання кількох, на перший погляд, взаємовиключних завдань, а саме:

з метою отримання достовірної інформації включати мінімальний обсяг показників;

забезпечувати якнайбільш повне висвітлення сучасного стану та проблем розвитку сільських домогосподарств;

слугувати інструментом оцінювання внутрішнього й зовнішнього середовища як окремого сільського домогосподарства, так й

усієї сукупності домогосподарств місцевої громади;

забезпечувати можливість розроблення напрямів розвитку домогосподарств місцевої громади як на коротко-, так і на довгострокову перспективу;

враховуючи обмеженість менеджменту місцевої громади у використанні складного математичного інструментарію, використовувати показники з мінімальним аналітичним навантаженням.

Відповідно до висвітлених вимог і беручи до уваги проведені дослідження пропонується до застосування індекс розвитку сільської територіальної громади (ІРСТГ), який включає двадцять показників, що характеризують внутрішнє й зовнішнє середовище функціонування сільських домогосподарств і за результатами аналізу якого можливе розроблення стратегії та програми розвитку на нижчому рівні управління (рис. 1).

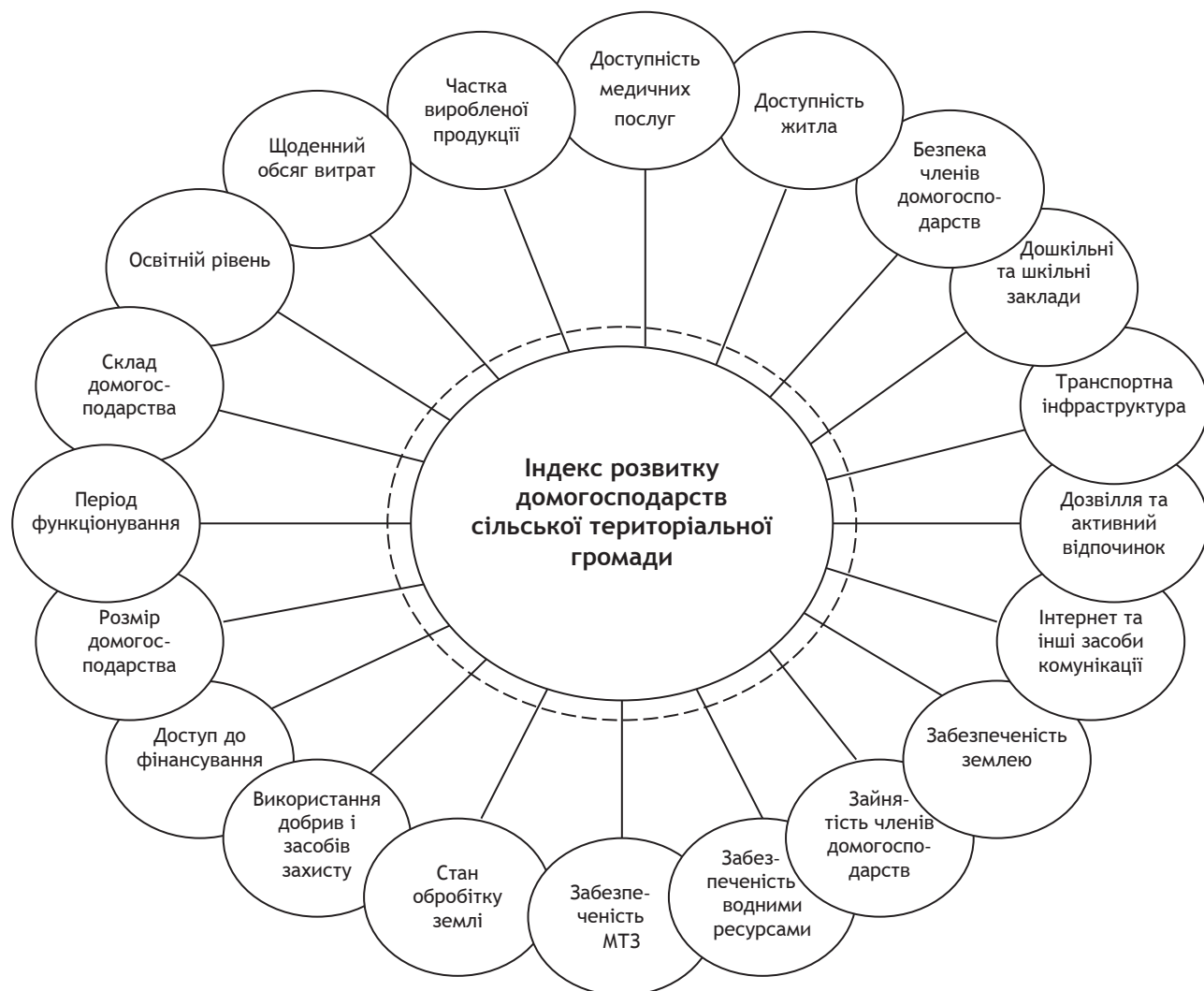

Рис. 1. Складові індексу розвитку домогосподарств сільської територіальної громади

Джерело: Сформовано авторами.

Так, до групи кількісних показників належать розмір сільських домогосподарств та період їхнього функціонування.

До групи якісних показників належать: склад членів сільських домогосподарств, їхній освітній рівень та щоденний обсяг витрат на різні потреби цих членів, частка виробленої у господарстві населення продукції у сукупному доході домогосподарства, рівень доступності медичних послуг, житла та безпеки членів сільських домогосподарств, охоплення дітей дошкільними і шкільними закладами, рівень розвитку транспортної інфраструктури, забезпеченості ресурсами для дозвілля й активного відпочинку, а також Інтернетом та іншими засобами комунікації.

До групи господарських показників належать: рівень забезпеченості землею та обсяг часу зайнятості членів домогосподарств у веденні господарювання на присадибній ділянці, рівень забезпеченості водними ресурсами та матеріально-технічними

засобами, стан обробітку землі й рівень використання добрив і засобів захисту, а також доступу членів домогосподарств до джерел кредитування.

Розрахунок індексу розвитку домогосподарств сільської територіальної громади передбачає застосування усереднених балових оцінок, виходячи з мінімальних і максимальних значень по кожному показникові (від 0 до 10).

Аналогічно до типології сільських територій за рівнем розвитку, розробленої авторами «Пропозицій щодо методичних підходів з вивчення організаційно-структурного становлення сільських територій та їх збалансованого розвитку», сума балових оцінок характеризує загальний рівень розвитку, а усереднена балова оцінка за окремими показниками виступає маркером щодо визначення напрямів розвитку як окремих сільських домогосподарств, так і усієї сільської територіальної громади (табл. 1).

1. Характеристики розвитку домогосподарств сільської територіальної громади

№ пор.	Межі групи за розміром балового рейтингу		Характеристика групи за рівнем розвитку
	сільських домогосподарств	сільської територіальної громади	
1	0-2	0-40	Критичний
2	3-4	41-80	Загрозливий
3	5-6	81-120	Задовільний
4	7-8	121-160	Оптимальний
5	9-10	161-200	Максимальний

Джерело: Сформовано авторами на основі [12, с. 30].

Так, використовуючи методологічні підходи, що застосовуються у методиці SWOT-аналізу [4, 20], передусім вирішення потребують проблеми, які окреслено показниками критичного і загрозливого рівня, що відповідають межах груп від 0 до 4 балів розвитку сільського домогосподарства та від 0 до 80 балів розвитку сільської територіальної громади.

Упродовж середньострокової перспективи потребують вирішення проблеми, які визначено показниками задовільного рівня, що відповідають межах груп від 5 до 6 балів

розвитку сільського домогосподарства та від 81 до 120 балів розвитку сільської територіальної громади.

На довгострокову перспективу необхідно планувати вирішення питань чи покращення результатів, які окреслені показниками групи оптимального рівня, що відповідають межах груп від 7 до 8 балів розвитку сільського домогосподарства та від 121 до 160 балів розвитку сільської територіальної громади.

Практичний розрахунок індексу розвитку Кам'яневої територіальної громади Кіровоградської області наведено у табл. 2.

2. Аналіз розвитку Кам'яневої територіальної громади Кіровоградської області

№ пор.	Показник	Бал
1	2	3
1. Група кількісних показників розвитку громади		
1.1.	Середній розмір сільських домогосподарств	2
1.2.	Середній період функціонування сільських домогосподарств	2
2. Група якісних показників розвитку громади		
2.1.	Середній склад членів сільських домогосподарств	1
2.2.	Середній освітній рівень членів сільських домогосподарств	7

2.3.	Обсяг щоденних грошових витрат, у перерахунку на одного члена сільського домогосподарства	3
2.4.	Частка виробленої у господарствах населення сільськогосподарської продукції в сукупному доході сільських домогосподарств	5
2.5.	Рівень доступності медичних послуг членів громади	5
2.6.	Рівень доступності житла	4
2.7.	Рівень безпеки членів сільських домогосподарств	4
2.8.	Рівень охоплення дітей дошкільними і шкільними закладами	6
2.9.	Рівень розвитку транспортної інфраструктури	4
2.10.	Рівень забезпеченості ресурсами для дозвілля й активного відпочинку	3
2.11.	Рівень забезпеченості Інтернетом та іншими засобами комунікації	5
3. Група господарських показників розвитку громади		
3.1.	Рівень забезпеченості землею членів домогосподарств	5
3.2.	Обсяг часу зайнятості членів домогосподарств у веденні господарювання на присадибній ділянці	6
3.3.	Рівень забезпеченості водними ресурсами домогосподарств громади	10
3.4.	Рівень забезпеченості матеріально-технічними засобами господарства населення	7
3.5.	Рівень обробітку землі господарств населення, громади	8
3.6.	Рівень використання добрив і засобів захисту	7
3.7.	Рівень доступу до джерел кредитування	1
Індекс розвитку сільської територіальної громади		95

Джерело: Розроблено авторами

Так, стан розвитку Кам'яневої територіальної громади Кіровоградської області у цілому є задовільним. Проте з усієї сукупності показників розвитку лише п'ять віднесено до оптимальних і максимальних, а дев'ять – до критичних і загрозливих значень. Тому стратегію розвитку цієї сільської територіальної громади повинно передусім бути направлено на:

стимулювання зміни складу членів сільських домогосподарств;

покращання рівня доступу до кредитних ресурсів;

збільшення розміру домогосподарств;

збільшення періоду функціонування домогосподарств;

збільшення обсягу щоденних грошових витрат;

покращання забезпеченості ресурсами для дозвілля й активного відпочинку;

підвищення рівня доступності житла;

підвищення рівня безпеки членів сільських домогосподарств;

підвищення рівня розвитку транспортної інфраструктури місцевої громади.

Більшість показників, які мають критичне і загрозливе значення, належать до завдань підвищення рівня життя членів Кам'яневої територіальної громади, а тому це є стратегічним напрямом розвитку цієї громади, де індикаторами виступатимуть: зміна складу членів сільських домогосподарств, розміру

домогосподарств, збільшення періоду функціонування домогосподарств, рівня доступності житла та безпеки членів сільських домогосподарств, а також покращання забезпеченості ресурсами для дозвілля й активного відпочинку членів сільських домогосподарств.

Показники рівня доступу до кредитних ресурсів, збільшення обсягів щоденних грошових витрат членів домогосподарств і розвитку транспортної інфраструктури мають визначати середньострокові цілі, що належать до стратегічних пріоритетів розвитку сільської територіальної громади.

Водночас показники, які відносяться до задовільних та оптимальних, формують важливі завдання стратегії, кожне з яких затверджується на конкретний рік реалізації стратегії.

Як правило, стратегічний план – це довгострокова програма дій, яка визначається на період понад три роки. У практиці країн ЄС стратегічні пріоритети досягаються за період не менше 15 років [21, 23, 24]. Однак виконання основних стратегічних завдань планується здійснювати за 10 років. Після цього проводять аналіз досягнення завдань стратегії та, якщо це необхідно, їх коригування.

У цілому стратегічний план розвитку Кам'яневої територіальної громади наведено на рис. 2.

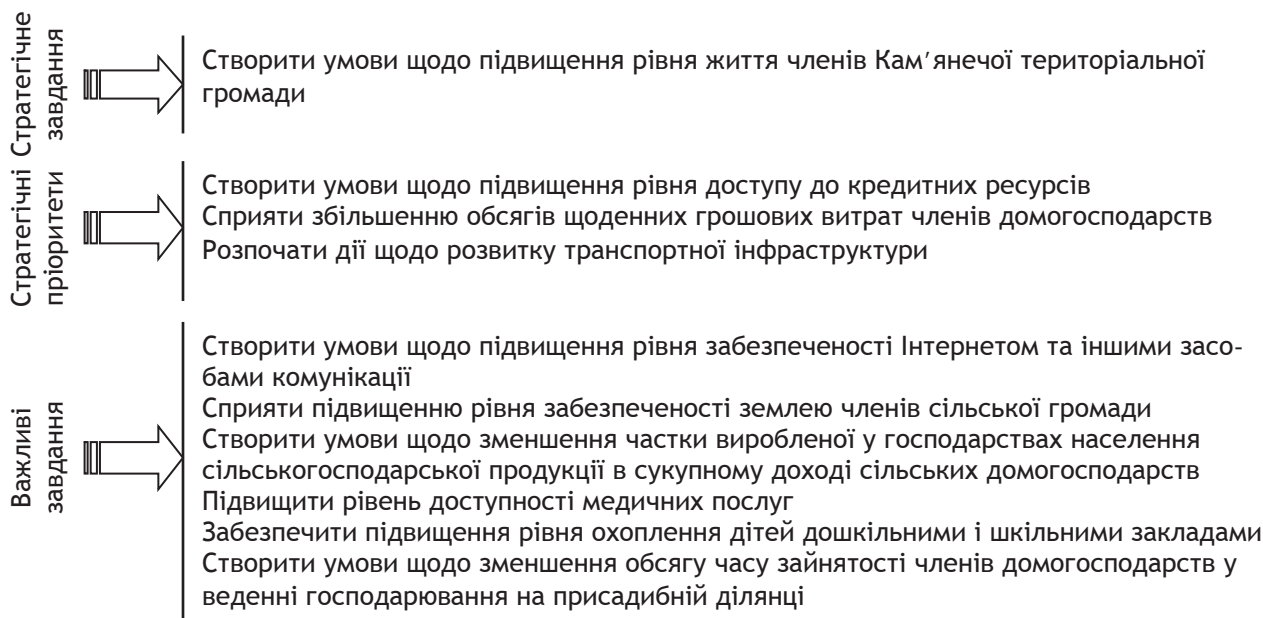

Рис. 2. Стратегічний план розвитку Кам'яночої територіальної громади

Джерело: Сформовано авторами.

Розподілення фінансового забезпечення для виконання завдань стратегічного плану розвитку також має здійснюватися згідно з визначенням його складових. Так, досягнення «Стратегічного завдання» потребує 45 % загального обсягу фінансування, відповідно на «Стратегічні пріоритети» та «Важливі завдання» виділяється 30 і 15 % бюджету сільської територіальної громади [21, 23, 24].

Окрім того, враховуючи можливі зміни та коригування у процесі впровадження стратегії, необхідно передбачити кошти для вирішення поточних завдань. Згідно з аналізом практичного досвіду реалізації стратегій, ця частка становить лише 10 % від загального обсягу фінансування, адже якщо ці завдання досить вагомі та потребують значного фінансування, то вони будуть включені до інших складових стратегічного плану розвитку громади.

Висновки. Процеси децентралізації влади й управління зумовлюють необхідність розроблення новітнього інструментарію для планування розвитку сільських територіальних громад, який би визначав специфічні особливості функціонування сільських домогосподарств, що, з одного боку, полягають у необхідності виробництва сільськогосподарської продукції на присадибних ділянках чи в особистому селянському господарстві, а з іншого – забезпеченні трудових, соціально-психологічних, духовних та інших інтересів членів домогосподарств.

Цим вимогам відповідає індекс розвитку сільської територіальної громади, який включає двадцять показників, що характеризують внутрішнє й зовнішнє середовище функціонування сільських домогосподарств і за результатами аналізу якого можливе розроблення стратегічного плану й програми розвитку на місцевому рівні управління.

Список бібліографічних посилань

1. Данилишин Б. М. Соціальні пріоритети економічного розвитку. *Економіка. Управління. Інновації*. 2009. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2009_1_7.
2. Збарський В. К., Липов'як-Мелкозьорова А. І. Особисті селянські господарства - основа формування малого підприємництва на селі : наук. доп.; за ред. проф. В. К. Збарського. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 106 с.
3. Красномоєць В. А. Сучасний стан та основні напрями підвищення рівня життя населення. *Фінансовий простір. Міжнародний науково-практичний журнал*. 2014. № 4 (16). С. 107-115.
4. Кропивко М. М. Аналіз та практичне впровадження досвіду країн з ринковою економікою по формуванню довгострокової програми розвитку агропромислового комплексу України. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2008 [7]. № 1. С. 27-31.

References

1. Danylyshyn, B.M. (2009). Sotsialni priorytety ekonomichnoho rozvytku [Social priorities of economic development]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, 1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2009_1_7 [In Ukrainian].
2. Zbarskyi, V.K., & Lypoviyak-Melkozorova, A.I. (2011). *Osobyti selianski hospodarstva - osnovna formuvannia maloho pidpriemnytstva na seli : nauk. dop. [Personal private households - the main formation of small entrepreneurship in the countryside: scientific report]*. V.K. Zbarskyi (Ed.). Kyiv: NNTS IAE [In Ukrainian].
3. Krasnomovets, V.A. (2014). Suchasnyi stan ta osnovni napriamy pidvyshchennia rinvnia zhyttia naselennia [Current situation and main directions of improving the living standards of population]. *Finansovyi prostir. Mizhnarodnyi naukovopraktychnyi zhurnal*, 4 (16), pp. 107-115 [In Ukrainian].

5. Кривко М. М. Роль господарств населення у забезпеченні потреб людини. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 38-45.

6. Лісовий А. В., Залізко В. Д. Теоретико-методологічні аспекти вибору інноваційно-інноваційного шляху соціально-економічного розвитку сільських територій. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2013. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znrfyua_2013_2_5.

7. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, І. О. Курило та ін.] ; за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. 320 с.

8. Месель-Веселяк В.Я. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави. *Економіка АПК*. 2005. № 3. С. 68.

9. Методика вимірювання регіонального людського розвитку / [Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, І. О. Курило та ін.] ; за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи, 2012. 50 с.

10. Орлатий М. К. Методологічні підходи щодо соціально-інфраструктурного потенціалу територіальних громад села. *Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки*. 2015. № 27. С. 125-132.

11. Павлов О. І. Сільський розвиток в Україні: теорія, практика, політика, управління : монографія. Одеса : Астропринт, 2008. 208 с.

12. Пропозиції щодо методичних підходів з вивчення організаційно-структурного становлення сільських територій та їх збалансованого розвитку : науково-практичне видання / А. П. Сава, М. К. Пархомець, Б. О. Сидорчук та ін. Тернопіль : ТДСГДС ІКСГП НААН, 2017. 39 с.

13. Розвиток селянських господарств в умовах трансформації аграрного сектору економіки : наукове видання / [М. Й. Малік, М. М. Кривко, В. А. Мамчур та ін.] ; за ред. М. Й. Маліка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 84 с.

14. Рябоконт В. П. Проблеми формування соціально-економічних умов розвитку українського села. *Економіка АПК*. 2015. № 9. С. 68.

15. Теорія, політика та практика людського розвитку / за ред. д-ра екон. наук, чл.-кор. НАНУ О. М. Бородіної та д-ра екон. наук, чл.-кор. УААН І. В. Прокопи. Київ : НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув., 2010. 384 с.

16. Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій / [Саблук П. Т., Кропивко М. Ф., Булавка О. Г. та ін.] ; за ред. П. Т. Саблука, М. Ф. Кропивка. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 452 с.

17. Шпичак О. М., Свиноус І. В. Реалізація продукції особистим селянським господарством – витрати, ціни, ефективність : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2008. 300 с.

18. Юрчишин В. В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки. *Економіка АПК*. 2005. № 3. С. 3-10.

19. Country Rankings. 2016 Index of Economic Freedom. URL : www.heritage.org/index/ranking.

20. Sikora Tomasz. Strategia rozwoju obszarów wiejskich. Polska - Ukraina. Stare Pole, 2006.

21. Socio-economic development strategy for the Malbork district 2002-2012. Malbork. October, 2002.

22. The Global Competitiveness Report 2015-2016. K. Schwab (Ed.). World Economic Forum. www3.weforum.org. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2015-2016.pdf [in English].

23. Zintegrowana strategia rozwoju obszarów wiejskich kanalu Elblaskiego. Elbląg - Ostroda - Ilawa, 2006.

24. Zintegrowana strategia rozwoju obszarów wiejskich powiatu Kwidzyńskiego. Kwidzyn - Warszawa, 2006.

4. Kropyvko, M.M. (2008). Analiz ta praktychne vprovadzennia dosvidu krain z rynkovoju ekonomikoju po formuvanniu dovhostrokovoi prohramy rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [Analysis and practical application of the experience of market economy countries in forming a long-term program of development of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Innovatsiina ekonomika*, 1, pp. 27-31 [In Ukrainian].

5. Kropyvko, M.M. (2016). Rol hospodarstv naselennia u zabezpechenni potreb liudyny [Role of private households in the provision of human needs]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 38-45 [In Ukrainian].

6. Lisovyi, A.V., & Zalizko, V.D. (2013). Teoretyko-metodolohichni aspekty vyboru innovatyvno-innovatsiinoho shliakhu sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii [Theoretical and methodological aspects of the of innovation-innovative choice of way of socio-economic rural development]. *Zbirnyk naukovykh prats Irpinskoj finansovo-yurydychnoi akademii (ekonomika, pravo)*, 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znrfyua_2013_2_5 [In Ukrainian].

7. Libanova, E.M., Makarova, O.V., Kurylo, I.O. et al. (2012). *Liudskiy rozvytok v Ukraini: sotsialni ta demohrafichni chynnyky modernizatsii natsionalnoi ekonomiky (kolektyvna monohrafiia)* [Human Development in Ukraine: social and demographic factors for modernization of the national economy (collective monograph)]. E.M. Libanova (Ed.). Kyiv: In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy [In Ukrainian].

8. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2005). Rozvytok silskykh terytorii v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi stabilnosti derzhavy [Rural development in terms of providing economic stability of the state]. *Ekonomika APK*, 3, p. 68 [In Ukrainian].

9. Libanova, E.M., Makarova, O.V., Kurylo, I.O. et al. (2012). *Metodyka vymirivannia rehionalnoho liudskoho rozvytku* [Method of measuring regional human development]. E.M. Libanova (Ed.). Kyiv: In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy [In Ukrainian].

10. Orlatyi, M.K. (2015). Metodolohichni pidkhody shchodo sotsialno-infrastruktornoho potentsialu terytorialnykh hromad sela [Methodological approaches to the social and infrastructural potential of rural territorial communities]. *Produktyvnist ahropromyslovoho vyrobnytstva. ekonomichni nauky*, 27, pp. 125-132 [In Ukrainian].

11. Pavlov, O.I. (2008). *Silskiy rozvytok v Ukraini: teoriia, praktyka, polityka, upravlinnia : monohrafiia* [Rural development in Ukraine: theory, practice, politics, management: monograph]. Odessa: Astroprynt [In Ukrainian].

12. Sava, A.P., Parkhomets, M.K., Sydorchuk, B.O. et al. (2017). *Propozytzii shchodo metodychnykh pidkhodiv z vyvchennia orhanizatsiino-struktornoho stanovlennia silskykh terytorii ta yikh zbalansovanoho rozvytku : naukovopraktychne vydannia* [Proposals on methodological approaches to studying the organizational and structural formation of rural territories and their balanced development: scientific and practical publication]. Ternopil: TDSHDS IKSHP NAAN [In Ukrainian].

13. Malik, M.Y., Kropyvko, M.M., Mamchur, V.A. et al. (2017). *Rozvytok selianskykh hospodarstv v umovakh transformatsii ahrarnoho sektoru ekonomiky : naukove vydannia* [Development of peasant farms in terms of transformation of the agrarian sector of economy: scientific publication]. M.Y. Malik (Ed.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].

14. Riabokon, V.P. (2015). Problemy formuvannia sotsialno-ekonomichnykh umov rozvytku ukrainskoho sela [Problems of formation of socio-economic conditions of Ukrainian rural development]. *Ekonomika APK*, 9, p. 68 [In Ukrainian].

15. Borodina, O.M., & Prokopa, I.V. (Eds.) (2010). *Teoriia, polityka ta praktyka liudskoho rozvytku* [Theory, politics and practice of human development]. Kyiv: NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohnozuv. [In Ukrainian].

16. Sabluk, P.T., Kropyvko, M.F., Bulavka, O.H. et al. (2011). *Upravlinnia kompleksnym rozvytkom ahropromyslovoho vyrobnytstva i silskykh terytorii* [Management of integrated development of agro-industrial production and rural territories]. P.T. Sabluk & M.F. Kropyvko (Eds.). Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].

17. Shpychak, O.M., & Svytnous, I.V. (2008). *Realizatsiia produktsii osobystym selianskym hospodarstvom - vytraty, tsyny, efektyvnist : monohrafiia [Realization of products by personal private household - costs, prices, efficiency: monograph]*. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].

18. Yurchyshyn, V.V. (2005). Silski terytorii yak systemoutvoruiuchi faktory rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky [Rural territories as system-generating factors of development of the agrarian sector of economy]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 3-10 [In Ukrainian].

19. Country Rankings. 2016 *Index of economic freedom*. Retrieved from: www.heritage.org/index/ranking [In English].

20. Sikora, T. (2006). *Strategia rozwoju obszarów wiejskich. Polska - Ukraina*. Stare Pole [In Polish].

21. *Socio-economic development strategy for the Malbork district 2002-2012*. (2002). Malbork [In English].

22. Schwab, K. (Ed.) (2016). The Global Competitiveness Report 2015-2016. *World Economic Forum*. Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_CompetitivenessReport_2015-2016.pdf [In English].

23. *Zintegrowana strategia rozwoju obszarow wiejskich kanalu Elblaskiego*. (2006). Elblag, Ostroda, Ilawa [In Polish].

24. *Zintegrowana strategia rozwoju obszarow wiejskich powiatu Kwidzynskiego*. (2006). Kwidzyn, Warszawa [In Polish].

Sabluk P.T., Kropyvko M.M. Features of strategic planning of rural territorial community development

The purpose of the article is to scientifically justify an index of rural territorial community development as the basis for strategic planning at the local management level.

Research methodology. The methodological and theoretical basis of the article has been formed by the modern works of domestic and foreign scientists, as well as the results of their own research. In the research process have been used such methods and techniques: monographic, abstract and logical, statistical-economic, index, system-structural analysis and synthesis.

Research results. The researches of many economists on evaluation of development of social infrastructure and living standards of the population are concentrated on the "traditional" ways to solve the problems of preserving of rural areas and rural settlements. Furthermore modern evaluation methods can be used only for an analysis of the macroeconomic environment. At the same time, such methods disregard the specific features of the functioning of rural households, their role in economic circulation ensuring, as well as the impact on external environment.

Elements of scientific novelty. The scientific novelty of the article lies in the proposed methodological approaches to evaluation of the current state of the rural territorial community development through the usage of a generalizing indicator that characterizes the internal and external environment of functioning of rural households.

Practical significance. Implementation of developed modern toolkit will make it possible to develop and substantiate strategic plans and programs for rural territorial community development at the local management level. Tabl. : 2. Fig. 2. Bibliographer: 24.

Keywords: rural territorial communities, rural households, development index, strategy, long-term action plan.

Sabluk Petro Trokhymovych - doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS, academician-secretary of the department of agricultural economics and food, National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (9, M. Omelianovycha-Pavlenka st., Kyiv)

E-mail: pd@iae.kiev.ua

Kropyvko Maksym Mykhailovych - doctor of economic sciences, deputy academician-secretary of the department of agricultural economics and food, National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (9, M. Omelianovycha-Pavlenka st., Kyiv)

E-mail: krop2002@ukr.net

Саблук П.Т., Кропивко М.М. Особенности стратегического планирования развития сельской территориальной общины

Цель статьи - научное обоснование индекса развития сельской территориальной общины как основы стратегического планирования на местном уровне управления.

Методика исследования. Методологической и теоретической основой статьи являются современные труды отечественных и зарубежных ученых, а также результаты собственных исследований. В процессе исследования использованы методы и приемы: монографический, абстрактно-логический, статистико-экономический, индексный, системно-структурного анализа и синтеза.

Результаты исследования. Исследования большинства ученых-экономистов по оценке развития социальной инфраструктуры и уровня жизни населения концентрируются на «традиционных» путях решения проблемы сохранения сельских территорий и сельских населенных пунктов, а современные методики оценивания возможно использовать только для анализа макроэкономической среды. Выявлено, что эти методики не учитывают специфических особенностей функционирования сельских домохозяйств, их роли в обеспечении экономического кругооборота, а также влияния на окружающую среду.

Элементы научной новизны. Разработаны методологические подходы к оценке современного состояния развития сельской территориальной общины путем применения обобщающего показателя, характеризующего внутреннюю и внешнюю среду функционирования сельских домохозяйств.

Практическая значимость. Предложен современный инструментарий, применение которого дает возможность на местном уровне управления разрабатывать и обосновывать стратегические планы и программы развития сельских территориальных общин. Табл.: 2. Илл.: 2. Библиогр.: 24.

Ключевые слова: сельские территориальные общины, домохозяйства населения, индекс развития, стратегия, долгосрочный план действий.

Саблук Пётр Трофимович - доктор экономических наук, профессор, академик НААН, академик-секретарь Отделения аграрной экономики и продовольствия, Национальная академия аграрных наук Украины (г. Киев, ул. М. Омеляновича-Павленко, 9)

E-mail: pd@iae.kiev.ua

Кропивко Максим Михайлович - доктор экономических наук, заместитель академика-секретаря Отделения аграрной экономики и продовольствия, Национальная академия аграрных наук Украины (г. Киев, ул. М. Омеляновича-Павленко, 9)

E-mail: krop2002@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 08.02.2018 р.

Фахове рецензування: 09.02.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Саблук П. Т., Кропивко М. М. Особливості стратегічного планування розвитку сільської територіальної громади. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 5 – 13.

*

UDC 378.147:338.43(477)

*V.S. SHEBANIN, doctor of technical sciences, professor,
academician of NAAS*

Dual form of education in the training of highly qualified specialists for the agrarian sphere of Ukraine

The purpose of the article is to reveal the essence and significance of the dual form of education in the professional training of highly qualified specialists, taking into account the experience of its implementation in the Mykolayiv National Agrarian University.

Research methodology. In the research process have been used such scientific methods: epistemological, systematic approach, comparative analysis, inductive and deductive approach.

Research results. The essence and significance of the dual form of education in the professional training of highly qualified specialists have been revealed. The peculiarities of introduction of dual education in Mykolayiv National Agrarian University have been highlighted. It has been shown that the introduction of the dual form of education in the training of specialists is the key to improving the quality of training specialists, taking into account the requirements of employers. It has been substantiated that the dual form of education involves the use of the latest scientific achievements, innovations and technologies not only of university science and production and manufacture, but also in the achievements of academic science. The most successful organizational form of cooperation is the educational scientific and production consortium of agrarian higher educational institutions, scientific research institutes and industrial enterprises of Ukraine. It has been verified that the introduction of elements of dual education actually increases the level of practical training of applicants for higher education, forms and develops their professional competencies, promotes the process of adaptation to professional activity, provides a balance between the demand and supply of specialists in the labor market.

Elements of scientific novelty. According to the results of the monitoring of the regional labor market and employers' requests, the need for the gradual reduction of the state order in higher education institutions to the needs of the labor market in the Mykolayiv region and the provisions of agricultural enterprises by qualified specialists, achievement of steady dynamics and consolidation have been determined. There have been identified a number of basic tasks, the solution of which will ensure the agrarian sector of the economy of the Mykolayiv region along with competent personnel capable of organizing high-performance, efficient and resource-saving production in the conditions of innovative development.

Practical significance. The directions of development of the human resources of the agrarian sector of the economy of the Mykolayiv region have been substantiated. It has been proven that it is necessary to take into account the production-oriented training of specialists in the program of the dual form of education, when developing curricula and educational programs. There have been developed measures for the formation of human capital as a strategic resource for the economic

© V.S. Shebanin, 2018